

Sant Antoni, la festa del foc

Al llarg del mes de gener, a les comarques del nord de Castelló, se celebra la festa de Sant Antoni del Porquet. Fa anys, a la majoria dels pobles, el dia de les fogueres era el 16 de gener (vespra de Sant Antoni), però en les últimes dècades, en tots els llocs on se celebra la festa, s'ha traslladat al divendres o dissabte més pròxim al dia de Sant Antoni. Tanmateix, segons els pobles i -sobretot- per evitar coincidències, les celebracions comencen el segon divendres o dissabte de gener (per exemple, al mas d'En Rieres), i continuen fins al darrer dissabte del mes (a la Todoella). La festa convia d'un lloc a un altre, però en tots ells, sense dubte, el foc és el protagonista principal.

Per la seua puresa i activitat, el foc era considerat pels antics com el més noble dels elements, el que més a prop es trobava de la divinitat i que representava la imatge del sol. El foc solar i el foc de la Terra són idèntics en la ment primitiva, puix que ambdós il·luminen i escalfen. La festa de Sant Antoni se celebra, justament, quan el sol torna a pujar en el cel després d'haver anat, dia rere dia, perdent altura fins a semblar que no podia separar-se de l'horitzó.

Sembla, doncs, que aquesta era per als nostres avantpassats la festa de l'hivern, potser impetratòria de la protecció sobrenatural, amb fogueres funcionals i força ritualitzades, amb pràctiques conjuratòries ancestrals i -sense dubte- d'origen pagà, que l'Església -com en tantes altres ocasions- ha revestit de ritus i simbolismes cristians. És evident que la festa del nostre Sant Antoni naix amb la cristianització d'uns costums religiosos pagans, sia autòctons, sia herència de la cultura grecoromana.

Tanmateix, es poden donar altres interpretacions a la foguera. De vegades, es diu que la foguera és un mitjà de purificació, de catarsi, perquè el foc purifica l'aire (recordem, en aquest sentit, que les pestes epidèmiques provocaven en altres temps l'encesa de fogueres). Cal pensar, així mateix, que és al món rural on més arrelada està la festa de Sant

Antoni, i és en aquest entorn on les creences sobre l'existència d'esperits malignes que cal allunyar es manifesten més evidentment; la foguera -com a mitjà de purificació- podria donar peu a aquesta interpretació.

Amb tot i això, hem de considerar que la foguera de Sant Antoni té altres finalitats o funcions, en principi indiscutibles:

serveix per a il·luminar la nit i el lloc on es fa la festa, on la gent es reuneix (i això era manifest en unes èpoques en què no hi havia enllumenat públic); serveix per a escalfar-se en les nits de gener, sobretot als pobles de muntanya, on fa tant de fred i on no és agradable estar al carrer sense un bon foc; i serveix, a més a més, per a torrar la carn i altres aliments amb els quals es fa el ressopó típic de la festa. Deixant de banda totes aquestes utilitats, però, cal també mencionar el caràcter lúdic que té la foguera, puix que la gent balla i juga al seu voltant.

És curiós també, d'altra banda, que hi haja una malaltia anomenada "foc de Sant Antoni". Tot i que no està clar quin n'és l'origen, sembla que es tracta de l'ergotisme, una malaltia produïda per la banya del sègol i que fou endèmica a tot